

فصلنامه رهیافت‌های نوین در مطالعات اسلامی

License Number: 85625 Article Cod: SH17K6701497 ISSN-P: 2676-6442

شناسایی عوامل موثر بر اخلاق ورزشی (حرفه‌ای)

(تاریخ دریافت ۱۴۰۲/۱۰/۱۵ تاریخ تصویب ۱۴۰۲/۱۲/۰۹)

حسین ایرجی^۱

دکتر میلاد خلیلی

چکیده

کشورمان ایران از همان ابتدای تولد خود، در فرهنگ و اخلاق اجتماعی پیشرو بوده است. این را بازیکنان تیم ملی فوتبال کشورمان به همگان نشان دادند. آنها به رختکن نرفتند تا بخاطر پیروزی بر قویترین تیم فوتبال جهان خوشحالی کنند. آنها در زمین ماندند و بعد از مراسم خداحافظی فالکائو او را در آغوش گرفتند و به هوا پرتاب کردند. صحنه‌ای حیرت آور در ورزش که توجه عموم جهانیان را به خود جلب کرد! معلمان، مربیان، مدیران و ورزشکاران همواره با مسائل اخلاقی مواجه‌اند. مسائل اخلاقی در ورزش صرفاً به فرآیندهای آموزشی و اجرایی مربوط نمی‌شود، بلکه به عوامل مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی نیز بستگی دارد. هرچند در دنیای امروز هیاهوی اخلاق ورزشی وجود دارد، اما در دنیای کنونی مفاهیم اخلاق، تربیت، مسئولیت و... به دلیل ورزش تجاری از نقش کمتری برخوردار است. با وجود یک مبنای نظری و فلسفی درست، شاید بتوان در دنیای کنونی سالم، پهلوان و ورزشکار بود و این مبنای نظری، همان مفهوم امروزی قانون است و ایجاد یک چارچوب قانونی در قالب یک نظامنامه می‌تواند منجر به رسیدن به این اهداف عالی شود.

واژگان کلیدی: اخلاق حرفه‌ای، ورزش، نقش اخلاق در ورزش، منش و اخلاق پهلوانی

^۱ نویسنده مسئول

مقدمه

خانواده، گروهی است متشکل از افرادی که از طریق نسب و یا سبب و رضاع با یکدیگر در ارتباط متقابلند و فرهنگ مشترکی پدید می‌آورند و در واحد خاصی به نام خانواده زندگی می‌کنند. خانواده از ارکان اساسی جامعه به شمار می‌آید که نوع عملکردش و میزان حضورش در کشور، بسیار اثرگذار است. خانواده اولین، کوچکترین و در عین حال اصلی‌ترین هسته جامعه است و کل جامعه را در بر می‌گیرد. در دنیای امروز، خانواده با تحولات بزرگی روبرو شده است. کاهش تعداد فرزندان، تغییر نقش زن و شوهر و دگرگونی نقش زنان در اجتماع در کنار عوامل دیگر، ساختار خانواده را متحول کرده است. شاید آن عوامل اثرگذار رسانه باشد. خشونت نوجوانان از جمله مشکلات عمده جامعه می‌باشد که امروزه در حال افزایش است. خشونت نوجوانان به عنوان یک مسئله اجتماعی همانند سایر مسائل اجتماعی دیگر تحت تأثیر عوامل مختلفی است. در این مقاله علمی نیز به بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر خشونت نوجوانان در خانواده پرداخته‌ایم، که در آن از تئوری‌های روانشناسی اجتماعی و بویژه جامعه‌شناسی استفاده شده است. این دگرگونی‌ها تحت تأثیر عوامل متعددی به وقوع پیوسته، که رسانه‌ها را می‌توان از جمله موثرترین آنها دانست. پیامد این اثرگذاری را می‌توان در دو قالب پیامدهای مثبت همچون افزایش سطح آگاهی اعضای خانواده در زمینه‌های مختلف از جمله موضوعات و مسائل جسمی، روحی و اصلاح رفتار فردی و جمعی و پیامدهای منفی چون افزایش خشونت خانوادگی، طلاق و جرائم اجتماعی مشاهده نمود. رسانه‌ها می‌توانند بر موضوعاتی چون تربیت فرزندان و چالش‌های درون خانواده موثر واقع شوند. بررسی پیامدهای رسانه‌ای در هر یک از این موارد می‌تواند چشم‌انداز روشنی از وضعیت و عملکرد آن را نشان دهد. رسانه‌ها در کشور ما در بسیاری از موارد به اصلاح و افزایش سطح آگاهی خانواده‌ها کمک کرده و در مواردی خود عامل ایجاد ناهنجاری‌ها در سطح خانواده بوده‌اند. این مقاله بر آن است تا تأثیر دوگانه رسانه بر ناهنجاری‌های خانوادگی را بررسی نماید. اگر ورزش را یک شغل و حرفه در نظر بگیریم، باید تمامی افراد در شغل و حرفه خود اخلاق کار را رعایت کنند. در همه شغل‌ها حواشی وجود دارد و شما هرگز نباید خودتان را درگیر اینگونه حواشی کنید، چرا که هم از اعتبار شما میکاهد و باعث میشود آبرویتان پیش

همگان بروود. اخلاق در ورزش بسیار زیباتر از بی اخلاقی های ورزشی است، یادتان می آید در سال ۲۰۱۶ فالكائو ، بازیکن برزیلی که جزو بهترین بازیکنان فوتسال جهان بود گفت که بعد از بازی ایران و برزیل از دنیای ورزشی خداحافظی خواهد کرد. او در مصاحبه هایی که با خبرنگاران میکرد اذعان داشت که میخواهد آخرین برد خود را تجربه نماید. فالكائو بسیار بازیکن قابل ستایش و محشری بود ولی همه چیز طبق نقشه او پیش نرفت! تیم برزیل در مقابل ایران ضعیف ظاهر شد و بازی را به تیم ملی ایران واگذار کرد.

بخش اول: تحلیل و بررسی کلی موضوع

امروز ورزش و تربیت بدنی به عنوان یک موضوع مهم فرهنگی که مبنای بسیاری از رفتارها و الگوهای اجتماعی است، نقش مهمی را در توسعه جامعه به خود اختصاص داده است، یا پیامدهای این پدیده علاوه بر دستاوردهای آشکار فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در بسیاری از زوایای پنهان عرصه های ملی و فراملی راهگشا بوده و زمینه های شکوفایی جامعه را فراهم می سازند. ارزیابی وضعیت فرهنگی ورزش و تربیت بدنی بر اساس شاخص ها و معیارهای سه گانه رهنمودهای امام (ره) و رهبری، سیاست های فرهنگی و برنامه های پنج ساله که توسعه حاکی از آن است که در سطوح مختلف ورزش قهرمانی، همگانی، دانش آموزی، بانوان، آموزشی و تحقیقات و اجرای برنامه ها به ویژه جنبه فرهنگی ورزش چالش های عمیقی وجود دارد و تدوین و تصویب مهندسی فرهنگی ورزشی و تربیت بدنی مبتنی بر اصول و ارزش های اسلامی در چارچوب مهندسی کلان فرهنگی کشور برای برون رفت از این مشکلات و ناهنجاری های فرهنگی و ورزشی می تواند بسیار مفید و راهگشا باشد. بسیاری از متفکران اخلاق معاصر، معتقدند ورزش در رشد فردی و اجتماعی تاثیر داشته و ورزش هر جامعه، چون آینه ای انعکاس دهنده فرهنگ آن جامعه است. با این تفاوت که ورزش ضمن تاثیر گذاری، می تواند از ارزش های جامعه نیز، تاثیر بپذیرد. بنابر این، ورزش مقوله ای است که در یک جامعه می تواند مسائل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و... را تحت الشعاع خود قرار دهد. در میان تمام مسائل فوق، آنچه از همه بیشتر مورد بی مهری واقع شده، بحث فرهنگی و اخلاقی ورزش است، موضوعی که در جوامع مختلف و از جمله جامعه خودمان، کمتر به آن پرداخته شده است. شاید به جرئت بتوان گفت، در

یک رویداد ورزشی خواه کوچک یا بزرگ، آنچه به آن زیبایی می بخشد، نمایش ارزش های اخلاقی است. احترام به قوانین، به حریفان، به داوران و تماشاگران، به همراه گذشت، بردباری، جوانمردی، عدم خشونت و تهاجم، به کار نبردن الفاظ زشت، استفاده نکردن از داروهای نیروزا (دوپینگ) و مسائلی از این دست از آن جمله هستند. غالباً این باور وجود دارد که ورزش موجب بهینه شدن شخصیت و اخلاق افراد می شود. یا به عبارتی ورزش باعث پیشبرد همکاری، شهامت، کار گروهی، انصاف، مسئولیت و قدرت کنار آمدن با شرایط بحرانی اخلاقی می شود. در عین حال نشان داده شده است که ورزش افراد را در موقعیت هایی قرار می دهد که منجر به تشویق آن ها در جهت نشان دادن رفتارهای غیر اخلاقی همانند تقلب و خشونت و استفاده از داروهای غیر مجاز می کند. اما در این بین بسیاری از صاحب نظران مسائل تربیتی معتقدند که فعالیت های ورزشی «ارزشها» را آموزش می دهند و از طریق این فعالیت ها رفتار ورزشی، کار گروهی، انضباط، اعتماد به نفس و... آموخته می شود. به طور خلاصه آنان بر این باورند که ورزش برای زندگی سالم ایده آل است و صفاتی که از طریق ورزش فرا گرفته می شوند برای رشد اخلاق عمومی، اساسی تلقی می شوند. شناسایی عوامل موثر بر بهبود اخلاق در ورزش به خصوص در باشگاه های ورزشی از جمله باشگاه ذوب آهن اصفهان سبب می گردد تا بتوان مسیر ارتقاء اخلاق ورزشی در این باشگاه ها را به صورت عملیاتی تری دنبال نمود. همچنین شناسایی این عوامل سبب می گردد تا بتوان برنامه ریزی مدونی جهت بهبود اخلاق ورزشی ورزشکاران باشگاه ذوب آهن اصفهان را انجام داد. از طرفی نوشتن مقاله حاضر می تواند ضمن ارتقاء دغدغه مربوط به اخلاق ورزشی در میان ورزشکاران، سبب رشد و گسترش مفاهیم علمی در این خصوص گردد. خلاء تحقیقاتی در خصوص عدم شناسایی عوامل موثر بر اخلاق ورزشی در باشگاه ذوب آهن اصفهان سبب گردیده است تا مقاله حاضر ضمن رفع ابهامات اساسی در مسیر توسعه اخلاق ورزشی در این باشگاه ورزشی، سبب می گردد تا برنامه ریزی های جامع و علمی در این خصوص ایجاد گردد.

بخش دوم: نگاهی به اخلاق از دیدگاه اسلامی

اصول اخلاقی و اخلاقیات از جمله مباحثی است که به کار گیری آن در جامعه مورد تاکید فراوان اسلام بوده است به طوری که پیامبر اسلام هدف از رسالت خویش را به کمال رساندن مکارم

اخلاقی معرفی کرده‌اند. از این رو اخلاقیات به عنوان مجموعه‌ای از ارزش‌ها، باورها، اصول، مبانی، بایدها و نبایدها می‌تواند نقش مهمی را در مدیریت اثر بخش سازمان‌ها ایفا کند. اخلاق اسلامی یک اخلاق انتزاعی، خشک و بی‌ارتباط با سلسله نیازهای طبیعی و فطری انسان نیست. از اینرو نه فقط ناظر به تنظیم مناسبات انسان با خدا و عالم ماورا است، بلکه به صورتی چشم‌گیرتر، بر روابط انسان با خود، با طبیعت و با دیگر انسان‌ها، تاثیر می‌گذارد و موجبات طراوت و شادابی، بالندگی، پویایی، سلامت و پایایی همه عرصه‌ها و قلمروهای زیستی بشری را فراهم می‌سازد. اخلاق کار اسلامی رفتارهایی همچون تکنیک‌هایی در جهت بدست آوردن بهترین نتیجه از شغل هستند. زمانی که ما در چارچوب اخلاق اسلامی کار می‌کنیم اشتیاق و انگیزه‌ای در فرد ایجاد می‌شود که باعث می‌شود آنها راضی و بهتر بنظر برسند. از منظر امیر مومنان علی (ع) آنچه مایه برتری آدمیان و سبب والایی شان است، کرامت‌های اخلاقی است و این کرامت‌ها در اداره امور نقشی اساسی دارد. روایت شده آن حضرت فرمود: ((بر شما باد به مکارم اخلاقی که آن سبب والایی است)). والایی مردمان و اعتبار آن‌ها به مکارم اخلاقی در آنان است و کسانی که در جایگاه امور قرار می‌گیرند، بیش از هر چیز به مکارم اخلاق و بزرگواری‌های انسانی نیازمندند که روابط انسان‌ها بدون کرامت‌های اخلاقی، روابط خشک و نادرست خواهد شد. اخلاق کار اسلامی به منزله رفتار افراد در محل کار با توجه به چارچوب اسلامی است که شامل تلاش، فداکاری، همکاری، مسئولیت، روابط اجتماعی و خلاقیت فرد می‌شود و زمانی که نگرش و رفتار فرد سازگار با قوانین و مقررات دین باشد منجر به ارتباط نزدیک با خدا می‌شود. اخلاق کاری در حالت خاص معتقد به انعکاس نگرش‌های فرد در جنبه‌های مختلف کار است، از جمله الویت برای فعالیت و مشارکت، نگرش نسبت به پاداش پولی و غیر پولی و میل به پیشرفت و حرفه‌ای شدن. ریزک^۱ (۲۰۰۸) بیان می‌کند که در قرآن و دیگر جنبه‌های شریعت راه‌های زیاد برای ساختن یک رویکرد اسلامی اصیل در اخلاق وجود دارد. اشتغال در فعالیت‌های اقتصادی یک تعهد است. اخلاق کاری اسلامی سزاوار یک پژوهش جدی چون آن یک ایده الی است که مسلمانان به دنبال تحقیق هستند. دوره از ارزش‌ها مربوط به دوره اخلاق است، اما در حال حاضر تمرکز به

طور عمده در عمل کار اجتماعی است، هدف آنها بهبود استراتژی، ابزار و عمل است. بعد از نیم قرن توسعه، در ایالات متحده، حرفه کار اجتماعی به سمتی که دوره مشخص توسط یکسری از تلاش ها به منظور توسعه یک اجماع در ارزش های اصلی از کار اجتماعی پیشرفت. نزدیک به نیم قرن پس از افتتاح یک مرکز حرف های، کار اجتماعی شروع به توسعه اصول اخلاقی رسمی، که در ارزش های اصلی حرفه مددکاری اجتماعی مبتنی بود. کارگران اجتماعی همواره نشان دادند علاقه زیادی به ایجاد مجموعه ای از ارزش های اصلی هستند که در این حرفه به عنوان یک ساختار پایه خدمت کرده اند، ارزشهایی مانند عزت، منحصر به فرد، احترام به فرد، خودمختاری، استقلال، احترام، عدالت، برابری و وحدت. کار اجتماعی یک رشته است که مبتنی بر ارزش های ساختاری قدرتمند اخلاقی است، حوزه کار اجتماعی به وسیله تعریف این ارزش ها در قواعد اصول کاری و سپس عمل به آن در حال توسعه و بهبود است. می توان استدلال کرد که کسانی که به شدت از اخلاق کار اسلامی حمایت می کنند بیشتر به سازمان خود متعهد هستند و به نوبه ی خود به احتمال بیشتری به استقبال تغییراتی که ارائه می شود می روند، به شرطی که چنین تغییری برای تحول ارزش های اساسی و اهداف سازمان بالقوه نباشد و تصور می شود که این حالت نسبت به کسانی که از اخلاق کار اسلامی کمتر حمایت می کنند و کمتر به سازمانشان متعهد هستند و به نوبه خود به احتمال کمتری به استقبال تغییرات ناشی شده می روند به نفع سازمان است.

بند اول: تعریف اخلاق

اخلاق را مجموعه ای از صفات روحی و باطنی انسان تعریف کرده اند که به صورت اعمال و رفتاری که از خلیات درونی انسان ناشی می شود، بروز ظاهری پیدا می کند و بدین سبب گفته می شود که اخلاق را از راه آثارش می توان تعریف کرد. استمرار یک نوع رفتار خاص، دلیل بر آن است که این رفتار یک ریشه درونی و باطنی در عمق جان و روح فرد یافته است که آن ریشه را خلق و اخلاق می نامند. دامنه اخلاق را در حد رفتارهای فردی تلقی می کنند، اما رفتارهای فردی وقتی که در سطح جامعه یا نهادهای اجتماعی تسریع پیدا می کند و شیوع می یابد، به نوعی به اخلاق جمعی تبدیل می شود که ریشه در فرهنگ جامعه می دواند و خود نوعی وجه غالب می یابد که جامعه را با آن می توان شناخت. امروز در تجزیه و تحلیل رفتار سازمان ها، پرداختن به اخلاق و

ارزش‌های اخلاقی یکی از الزامات است. نماد بیرونی سازمان‌ها را رفتارهای اخلاقی آنها تشکیل می‌دهد که خود حاصل جمع ارزش‌های گوناگون اخلاقی است که در آن سازمان‌ها، ظهور و بروز یافته است.

بند دوم: فوائد اخلاق

با اتکا به اصول اخلاقی مدیران قادر می‌شوند تا تصمیم بگیرند که چه چیزی خوب و چه چیزی بد است. چه کسی در سازمان به راه درست و چه کس راه نادرست را می‌پیماید. بنابراین مدیران در انجام وظایف خود نظیر تصمیم‌گیری، ارزشیابی، نظارت، تشویق و تنبیه بدون وجود یک نظام اخلاقی در سازمان نمی‌توانند با قاطعیت عمل کنند. اگر اخلاق در زندگی کاری انسان وجود و حضور داشته باشد، کار کردن شیرین و توأم با رضایت شغلی و احساس رضایتمندی و خود شکوفایی از یک سو و رضایت مردم و پیشرفت امور و شکوفای کار از دیگر سو می‌شود. خطرناک‌ترین رویداد انسانی انحطاط اخلاقی و شکسته شدن مرزهای اخلاقی است که در این صورت هیچ چیز در امان نخواهد ماند و انسانیت انسان فرو می‌ریزد، و این امر در امور اداری از جایگاهی خطرناک و ویژه‌ای برخوردار است. زیرا وقتی انسان از محدوده فردی خارج می‌شود و در پیوند با دیگر انسان‌ها قرار می‌گیرد و این پیوند صورتی سازمانی می‌یابد. اگر اخلاق کاری حاکم بر روابط انسانی نباشد، فاجعه چندین برابر می‌شود. به همین دلیل است که والاترین ملاک در هر سازمان متخلق بودن افراد به اخلاق انسانی است. نظم و انضباط گری، مهرورزی، دادورزی، حسن خلق و معاشرت، مشورت، تواضع، فروتنی، وفای به عهد، خدمتگزاری به مردم، تکریم ارباب رجوع، خویشن داری و مدارا با ناملایمات‌های روزگار و بسیاری از صفات خوب و حسنه دیگر از جمله شیوه‌های مطلوب اخلاقی مورد تاکید اسلام در سازمان‌ها محسوب می‌شود. به طور کلی برنامه‌های اخلاقی فواید بی‌شماری دارند از جمله آن می‌توان شماری از آن‌ها را برشمرد، مواردی که هر کدام به نوبه خود می‌توانند سهمی مهم در بالا بردن توان، کارایی و اثر بخشی فردی و سازمانی بر جای گذارند. به همین خاطر در زیر به چند مورد آن پرداخته می‌شود:

الف) نقش‌های سازمانی برای مدیریت اخلاق ایجاد می‌کند.

- ب) برنامه‌ای برای ارزیابی جاری نیاز مندی‌های اخلاقی تدوین می‌کند.
- ج) ارزش‌های عملیاتی و رفتارهای مورد نیاز ایجاد می‌کند.
- د) رفتارهای سازمانی را با ارزش‌های عملیاتی هماهنگ می‌سازد.
- ه) آگاهی و حساسیت نسبت به مسائل اخلاقی را به وجود می‌آورد.
- ز) مکانیزم‌هایی را ایجاد می‌کند تا معضلات اخلاقی حل و فصل شوند.
- ح) ارزیابی جاری را تسهیل و با توجه به برنامه آن را روز آمد می‌کند.
- ط) کمک می‌کند تا بتوانیم کارکنان را متقاعد کنیم که توجه به اخلاق و اخلاقیات تنها یک عکس‌العمل بدون تفکر و تعمق نیست که برای خلاصی از گرفتاری یا بهبود تصور عمومی انجام شود.
- ی) توجه به اخلاق موجب بهبود اساسی اوضاع برخی از جوامع بشری شده است.
- ل) شکل‌گیری کارهای گروهی قوی‌تر و افزایش بهره‌وری را به دنبال دارد.
- م) باعث رشد و بالندگی مدیران و کارکنان می‌شود.
- ن) برنامه‌های اخلاقی ما را از قانونی بودن خط و مشی‌های سازمان مطمئن می‌کند.
- ق) برنامه‌های اخلاقی باعث جلوگیری از اهمال‌عمل مجرمانه می‌شود.
- ر) به مدیریت ارزش‌های مطرح در مدیریت کیفیت، برنامه‌ریزی راهبردی و تنوع در مدیریت کمک می‌نماید.
- ش) برنامه‌های اخلاقی باعث ایجاد تصویری مثبت از سازمان در نزد مردم می‌شود.

ت) برنامه‌های اخلاقی در پی کشف موارد غیر اخلاقی و قانون شکنی‌ها است تا این قانون شکنی‌ها گزارش داده شوند. هنگامی که سازمان از وقوع یک قانون شکنی آگاه شود و آن را به مربوط گزارش دهد. آنگاه باعث کاهش جرائم می‌شود.

ص) توجه به بحث و گفتگو مداوم درباره ارزش‌ها باعث افزایش روحیه کارگروهی، صداقت در محیط کار می‌شود. کارکنان احساس می‌کنند که بین ارزش‌های آنان و ارزش‌های مورد نظر سازمان هم‌خوانی و هماهنگی وجود دارد لذا با انگیزه و عملکرد قوی‌تر کار می‌کنند.

اصول اخلاق کسب و کار این فرض که معنای درست کار کردن را از دید مشتری باید دید را به چالش می‌کشد و تصریح می‌کند که درک ذهنی کارکنان از معنای کارشان دارند شرط کافی برای معنی کارشان در نظر گرفته نمی‌شود چون به هر حال همه تمایل دارند تا یک نوع تعهد اخلاقی را در که در کار خود دارند را به معنی کار دیگران تحمیل کنند و کار دیگران را از دید خود تعریف کنند.

پگسن و همکاران^۱ (۲۰۰۳) از مشخصات چند بعدی اخلاق کار برای بررسی مستقیم تفاوت‌ها در اخلاق کار به عنوان یک تابع یک مرحله‌ای شغلی استفاده می‌کردند و همچنین به طور خاص برای تخصیص افراد به سطوح شغلی و نشان دادن تفاوت در سراسر مراحل زندگی شغلی با توجه به ابعاد مختلف اخلاق کاری از متغیر سن استفاده می‌کردند.

بخش سوم: تحلیل و بررسی مکاتب و نظریه‌های اخلاق

مکاتب و نظریه‌های اخلاقی را به اعتبارات مختلف می‌توان تقسیم بندی کرد. برای مثال براساس سیر تاریخی یا براساس ملاحظات فرا اخلاقی مانند واقع گرا (شامل طبیعت گرا و غیر طبیعت گرا) و غیر واقع گرا بودن، می‌توان دیدگاه‌های مختلف را دسته بندی کرد. در اینجا به مباحث اخلاق هنجاری و تفاوت آن با فرا اخلاق پرداخته و در ادامه به تقسیم بندی‌های ارائه شده پرداخته

می شود. انواع رهیافت های مختلف علم اخلاق در یک تقسیم بندی به چهار مقوله تقسیم بندی می شود:

❖ اخلاق فلسفی یا فرا اخلاق: از دریچه این رهیافت، در باب پرسش های منطقی، شناختی و معنا شناسی اخلاق می شود، پرسش هایی از قبیل این که "معنای خوب و بد اخلاقی چیست؟" "راه ثبات یا توجیه احکام و گزاره های اخلاقی چگونه است؟" و یا "آیا اخلاق جعلی یا کشفی؟" به طور خلاصه دو مبحث معنا و توجیه عمده مسائل فرا اخلاق را تشکیل می دهند. این رهیافت در مطالعات اخلاقی به مسائل تجربی و تاریخی که در حیطه فعالیت های انسان شناسان، مورخان و جامعه شناسان نمی پردازد، هم چنین به دنبال پاسخ برای پرسش هایی نظیر این که "عمل خوب و ارزشمند چه عملی است؟" و یا "چه چیزی مقتضای وظیفه یا الزام اخلاقی است؟" بر نمی آید و چنین بررسی هایی در فرا اخلاق مورد بحث قرار نمی گیرد. از آن جا که در رهیافت های فرا اخلاقی، به تحلیل و پژوهش فلسفی ماهیت گزاره ها، مفاهیم و احکام اخلاقی پرداخته می شود و به درستی و نادرستی این گزاره ها نظری ندارد، آن را اخلاق فلسفی نیز می توان نامید.

❖ اخلاق هنجاری: این رهیافت به حوزه اخلاق، به دنبال شناسایی و تبیین اساسی ترین مبانی و معیارهای درستی و نادرستی، و یا خوبی و بدی در احکام اخلاق است. اخلاق هنجاری اغلب با اصطلاحاتی کلی و نظریه های عام، نظیر لذت گرایی، فایده گرایی، وظیفه گرایی و نظریه های دینی به بیان ملاک درستی افعال اخلاقی می پردازد و مطالبی نظیر "عدالت خوب است" آنچه را برای خود می پسندی برای دیگران نیز بپسند و یا باید به عملی پرداخت که بیشترین فایده را برای بیشترین افراد داشته باشد" در حوزه اخلاق هنجاری قرار می گیرد. در حقیقت وظیفه اصلی اخلاق هنجاری این است طراحی کلی از معیارهای عمومی الزام و ارزش ارائه کند.

❖ اخلاق توصیفی: براساس این رهیافت، اخلاق توصیفی برآنست باورها، اصول اخلاقی مورد قبول شخص، گروه و یا فرهنگی را توصیف کند و تبیین نماید. روش پژوهشی که در اخلاق توصیفی به کار می رود، روش تجربی_توصیفی و علمی تاریخی است. آن

گونه که انسان شناسان، جامعه شناسان، مورخان و روانشناسان در زمینه‌های مطالعات اخلاقی از چنین روش‌هایی استفاده می‌کنند. از این رو، گزاره‌ها و معرفت برآمده از اخلاق توصیفی را می‌توان علمی _ تاریخی _ توصیفی دانست. آن چنان که توصیه و دستوری را ارائه نمی‌کند برای مثال گزاره‌هایی هم چون "از نظر برخی جامعه شناسان عصر اطلاعات، به منظور پیشبرد اهداف جامعه اطلاعاتی گردش آزاد اطلاعات اقدامی پسندیده است" و "یا از نظر ادیان الهی دروغ اقدامی ناپسند است" در حوزه اخلاق توصیفی قرار می‌گیرند. هدف اخلاق توصیفی، توصیف یا تبیین نظام‌ها و اصول اخلاقی موجود و عرضه شده از سوی افراد و جوامع، و از رهگذر آن دستیابی به نظریه‌ای در باب سرشت اخلاقی انسان است.

❖ اخلاق کاربردی: وقتی محققان اخلاق به جای تعیین درستی یا نادرستی امور در کلی‌ترین حالت‌ها، به دنبال تشخیص رفتارها و عملکردهای اخلاقی درست در برخی موارد و مسائل خاص عملی باشند، وارد گستره اخلاق کاربردی می‌شوند، از این رو رهیافت اخلاق کاربردی در پی یافتن قواعدی خاص تر از قواعد و نظریه‌های عام اخلاقی است، که در شرایط، موضوعات و موارد مشخص و جزئی تر کارایی داشته باشد، هر چند به نظریه‌هایی عام مطرح در اخلاق هنجاری نیز بی‌توجه نیست. اصول و قواعدی نظیر عدالت و ورزیدن، دروغ گفتن، به حق حیات دیگران احترام گذاشتن، آسیب نرساندن به دیگران و مواردی مقبول عموم نظریه‌های هنجاری هستند و در اخلاقی بودن آنها اختلاف چندانی مشاهده نمی‌شوند و فاعل اخلاقی نیز در کاربرد آنها خیلی از موارد با پیچیدگی و دشواری خاصی مواجه نمی‌شود، اما شناسایی و تشخیص رفتار درست و نادرست در بسیاری از حوزه‌های علمی، خصوصاً با پیشرفت‌های فناوریانه پدید آمده، تصمیم‌گیری‌های اخلاقی دشواری را پیش روی محققان علم اخلاق و متخصصان زمینه‌های گوناگون علوم و فنون قرار می‌دهد و اتخاذ تصمیم‌های مناسب در موارد خاص علمی، برخوردار از پیچیدگی‌ها و ظرافت‌هایی می‌باشد که خود موجب پیدایش مسائل و معضلاتی اخلاقی می‌شوند. این مهم اندیشمندان علم اخلاق را به رهیافت اخلاق کاربردی جلب می‌نماید.

هس مریکی از کاملترین دسته بندی ها را در خصوص اخلاق ارائه کرده است که عبارتند از:

- ❖ قانون جاویدان: معیارهای اخلاقی در قالب یک قانون ابدی ارائه می شوند که در کتاب مقدس یا ظاهرا در طبیعت آشکار می شوند و سپس به وسیله رهبران مذهبی یا فلاسفه تفسیر می گردد و عقیده براین است هر شخص باید مطابق این تفسیر عمل کند.
- ❖ نفعگرایی (نظریه فجام گرایی): اخلاقی بودن بستگی به نتیجه یک عمل یا تصمیم دارد. اصل آن است که هر شخص باید در جهت خلق منافع بیشتر برای اکثریت مردم عمل کند.
- ❖ وظیفه گرایی (نظریه آغاز گرایی): اخلاقی بودن بستگی به نتیجه یک عمل یا تصمیم ندارد. اصل این است که در شرایط یکسان هر شخص باید طوری عمل کند که دیگران نیز همانند آن عمل می کنند.
- ❖ عدالت توزیعی: معیارهای اخلاقی براساس واحدی که همانند عدالت است بنا می شوند. هر کس باید طوری عمل کند که توزیع عادلانه تر منافع عملی گردد، زیرا این امر موجب افزایش عزت نفس می شود که برای همکاری اجتماعی ضروری است.
- ❖ آزادی فردی: معیارهای اخلاقی براساس تقدم یک ارزش واحد که شامل آزادی فردی است بنا می شوند. همه باید برای آزادی بیشتر فعالیت کنند زیرا موجب افزایش تبادل گردد که برای بهره وری اجتماعی ضروری است.

بخش چهارم: نگاهی به جایگاه اخلاق در یونان باستان

سقراط نخستین کسی است، که مسئله تعاریف کلی را در ارتباط با فضایل اخلاقی مطرح کرد. وی معتقد بود که هر کس پیش از آنکه جویای منافع خود باشد، باید جویای فضیلت و حکمت باشد و لذا در صدد تعریف مفاهیمی همچون خوب، فضیلت و امثال آن بود. افلاطون؛ اخلاق را مبتنی بر جستجوی سعادت و نیکبختی می دانست، یعنی در جهت دستیابی به بالاترین خیر انسان، که سعادت و نیکبختی حقیقی را در بر دارد. بالاترین خیر انسان نیز یعنی توسعه و پیشرفت حقیقی شخصیت انسان به عنوان موجود عقلانی و توسعه ی اخلاق، رشد و پرورش صحیح نفس او و

خوشی، آسایش و هماهنگی کلی زندگی است. افلاطون می گوید: "تا جایی که می توانیم باید شبیه خدا شویم و آن هم عبارت است از عادل و درستکار شدن به کمک حکمت". افلاطون در کتاب جمهوری چهار فضیلت عمده و اصلی یعنی حکمت، شجاعت یا همت، اعتدال یا خویشتن داری و عدالت را مورد توجه قرار می دهد. ارسطو مطالبی را از سقراط و افلاطون گرفت و تا جایی که لازم دید تکمیل کرد. عبارت ارسطو درباره ی اخلاق چنین است: "عقیده ی عمومی بر این است که هر فن و پژوهشی (تجسم عملی و نظری) و همچنین هر فعل و هر گونه انتخاب معطوف خیری است و به سوی خیر گرایش دارد... به حق گفته اند که خیر آن است که همه چیز به سوی آن گرایش دارد." تفاوت هایی که در دیدگاه حکمای اسلامی و دانشمندان غرب دیده می شود برخاسته از سمت و سو و گرایش هایی است که در تعریف اخلاق وجود دارد. دانشمندان اسلامی بیشترین توجه به چگونه بودن دارند، ولی دانشمندان غرب از چگونه رفتار کردن سخن می گویند. اساس تفکر و اندیشه ی اخلاقی غرب، مربوط به رفتار آدمی است و دیدگاه های نظری را در بحث های فلسفه ی اخلاق به میان می آورند.

• چگونه باید قلمرو اخلاق را توصیف نمود؟

سه مورد از پیشنهاداتی که در این زمینه بیان گردیده عبارتند از:

به وسیله ی کارکرد آن: اخلاق مجموعه ای از باورها و اعتقادات است که کارکردش تقویت شکوفایی انسان برای با هم زندگی کردن بر پایه ی همکاری سودمند می باشد.

به واسطه ی برتری داشتن اخلاق نسبت به سایر برآوردها و استنتاج های آگاهانه... ملزم شدن اخلاقی به این معنی است که فرد باید آن را انجام بربساند، به رغم هر گونه مخالفتی که ممکن است با آن مواجه شود. به وسیله ی احساسات ویژه ای که در ارزش گذاری اخلاقی حاصل می شوند. بر طبق این نظر کسانی که از آن حکم پیروی نمی کنند، در خور و سزاوار احساسات خاص (احساس سرزنش و گناه) می باشند.

بخش پنجم: نظریه های مربوط به اخلاق در ورزش

اکثر نظریه های موجود در مورد اخلاق در ورزش را می توان به سه گروه اصلی تقسیم کرد (دو جدید و یک قدیمی). به طور کلی بیشترین مسئله ای که ذهن محققان ورزشی را به خود مشغول کرده و می کند، ابداع راهکارهایی در جهت افزایش هرچه بیشتر بازده کاری ورزشکاران بوده و هست. تحقیقات ورزشی با موضوعاتی در زمینه فیزیولوژی و تغذیه ورزشی، بیومکانیک ورزشی، روانشناسی و رشد و یادگیری در ورزش و غیره، همه و همه با هدف عملکرد بهتر در جهت ثبت رکوردها، برنده بودن و بهترین بودن سالیان زیادی است که در سراسر دنیا انجام می شوند. اما شاید تنها پس از دهه ۸۰ میلادی بود که تحقیقاتی در زمینه اثرات ورزش در ابعادی غیر از ابعاد جسمانی و عملکردی ورزشکاران به طور جدی انجام گرفت. شاید یک دلیل اصلی آن، همان تفکر قدیمی رشد همزمان خصایص اخلاقی همراه با رشد خصایص جسمانی افراد باشد. در طی سالیان اخیر نگاه ویژه ای به مقولات اخلاق ورزشی شده است و محققان بسیاری به این زمینه از علم ورزش پرداخته اند. در حقیقت پس از تحقیقات اولیه در طی دهه ۸۰ میلادی و بدست آمدن نتایجی بر خلاف باورهای عمومی مبنی بر تأثیرات ورزش بر جنبه های شخصیتی و همچنین افزایش علاقه مندان و طرفداران ورزش در سطح دنیا، محققان بر آن شدند تا تلاش بیشتری در جهت درک اثرات روانشناختی ورزش انجام دهند. بردمایر و شیلدز^۱ (۱۹۸۴) در مقاله تحت عنوان "ورزش و رشد شخصیتی" چنین بیان کردند که مشکلاتی از نظر اخلاقی در ورزش وجود دارند که می بایست شناخته شوند. در ادامه آنها سه خصیصه روانشناسی را که در رشد شخصیت مهم می باشند را؛ دیدگاه فرد و ادراک وی از مسائل، منطق اخلاقی^۲ و انگیزش، بیان می کنند و در هر زمینه راهکردهایی را برای مربیان مشخص می کنند. آنها در مقاله خود چنین بیان می کنند که بسیاری از مشوقان و مبلغان ورزش هنوز بر این باورند که ورزش موجب ساختن شخصیت می شود. البته طبق اظهار نظر آنها - بردمایر و شیلدز (۱۹۸۴) - ورزش می تواند موجب ساختن شخصیت شود، ولی تنها در صورتی که مربیان، با علم به این موضوع سعی شان در آن جهت باشد

^۱ Bredemeirer, Shields, ۲۰۰۶.

^۲ Moral Reasoning

و اطلاعات کافی در این زمینه داشته باشند. اخلاق ورزشی نیز یکی از همین زمینه‌هاست که در طی ۱۰ سال اخیر توجه بسیاری از محققان را به خود برانگیخته است. بررسی روحیه ورزشی، بازی جوانمردانه، اخلاق ورزشی و اخلاق در ورزش در طی سالهای گذشته از مقولات مورد بحث در بسیاری از محافل علمی - ورزشی و حتی بسیاری از میدان‌های ورزشی بوده است. شاید از بین مقولات و عناوین بسیاری که در این زمینه عنوان شده است و مورد بررسی قرار گرفته است، هیچ کدام مانند اخلاق ورزشی به طور دقیق معرفی نشده است. اخلاق ورزشی جز محدود و اژه‌های موجود در زمینه اخلاق در ورزش است که دارای تعریف مشخص، مفاهیم و زمینه‌های تعریف شده، نظریه اختصاصی مشخص، محدوده و رویکردهای از پیش تعیین شده و حتی پرسشنامه استاندارد شده می‌باشد. به دلایلی که در بالا ذکر شد اخلاق ورزشی یکی از قویترین واژه‌ها در زمینه اخلاق ورزشی است که می‌توان به آن پرداخت و از طریق آن به اهداف خود در زمینه بررسی مسائل اخلاقی در میان ورزشکاران رسید. در ادامه به بررسی پیامدهای روانشناختی و اخلاقی تربیت بدنی و ورزش و همچنین دیدگاه‌های نظری در ارتباط با اخلاق ورزشی و عوامل مؤثر بر آن پرداخته شده است.

نتیجه گیری

باورهای بسیاری در مورد پیامدهای روانشناختی ورزش در میان مردم وجود داشته است و هنوز نیز وجود دارد. تقریباً تمام کشورهای اروپایی دوره‌ای را تجربه کرده‌اند که در آن وجود تربیت بدنی در مدارس را به خاطر تأثیرات مثبت آن بر شخصیت توجیه می‌کردند. تصور مردم بر این بوده است که تربیت بدنی و ورزش می‌تواند اثرات مطلوبی بر ارتقاء شخصیت داشته باشد، به خصوص بر ویژگیهایی چون پشتکار، شجاعت و استقامت. حتی برخی اوقات، نوع ورزشی که فرد به آن می‌پرداخته است را عامل شکل دهنده شخصیت فرد می‌دانستند. برای مثال، چنین بیان می‌شده است که جودو در یادگیری خود کنترلی نقش دارد، مشت زنی افزایش دهنده انعطاف پذیری شخصیتی است و پرش از مانع افزایش دهنده شجاعت است. با این حال امروزه از چنین ادعاهایی برای توجیه فعالیت‌های ورزشی استفاده نمی‌شود. در واقع این گونه تأثیرات مثبت مقوله ورزش و تربیت بدنی بر شخصیت توسط یافته‌های تحقیقاتی تأیید نشده‌اند. البته همین مسئله در مورد

تأثیرات منفی - خودخواهی، حسادت و پرخاشگری - که گاهی آنها را به تربیت بدنی و ورزش نسبت می دهند نیز وجود دارد. بدین معنی که به طور کلی، تربیت بدنی به خودی خود هیچ گونه نتایج مثبت و یا منفی ندارد و ظاهراً هیچ تأثیری بر ویژگی های ثابت شخصیتی و یا عملکردهای شناختی افراد باقی نمی گذارد. بلکه باید اذعان داشت که هرگونه تأثیر ورزش بر افراد، حاصل برنامه ریزی، آموزش و یادگیری مبتنی بر تعامل - ارتباط مداوم مربیان و شاگردان - می باشد. ارزش اصلی آموزشی تربیت بدنی را می توان در بالا بردن نگرش ها، استدلال ها و رفتارهای اجتماع پسند دانست. اهدافی نظیر بازی منصفانه و احترام به قوانین در بین شاگردان در تربیت بدنی از اهمیت ویژه ای برخوردارند. در این زمینه، شاخص ها و مدل هایی که در برنامه تحصیلی مدارس بر پرورش حس مسئولیت اجتماعی به عنوان یک هدف مهم تأکید داشته اند، گسترش یافته اند. اکنون مربیان تربیت بدنی عنوان می کنند که برنامه های آموزشی آنها به پیامدهای اخلاقی و اجتماعی بسیار تأکید دارند. این پیامدها عبارتند از: احترام به دیگران و قوانین، تعامل گروهی مثبت، داشتن یک دیدگاه یا همدلی اجتماعی، استدلال اجتماعی و اخلاقی و رفتارهای اجتماع پسند از سوی دیگر تحقیقات نشان داده اند که معیارهای تربیتی، اصلی ترین و نخستین اولویت ها در اخلاقی کردن ورزش حرفه ای بشمار می آید. منظور از تربیت اخلاقی، شیوه ی بکارگیری و پرورش استعدادها برای توسعه و تثبیت صفات پسندیده ی اخلاقی است و رویکرد اصلی تربیت اخلاقی، پرورش استعدادهای اخلاقی و رسیدن به کمالات اخلاقی می باشد، بنابراین باید به صورت پایه ای و بنیادین و به شکلی کاربردی به بعد تعلیمی و تربیتی ورزش پرداخته شود.

منابع و مآخذ

۱. احمدی، سید غلامرضا؛ موسوی، سید مرتضی. (۱۳۹۶). آداب و معاشرت اخلاقی در ورزش، دومین کنفرانس بین المللی پژوهشهای کاربردی در تربیت بدنی، علوم ورزشی و قهرمانی، تهران، دانشگاه صالحان
۲. آذربانی، احمد، کلانتری، رضا. (۱۳۸۸). اصول و مبانی تربیت بدنی و ورزش. آبیژ، تهران، چاپ چهارم.
۳. ارسطو. (۱۳۷۸). اخلاق نیکوماخوس، انتشارات طرح نو، تهران
۴. امیر شاهی، میر احمد، (۱۳۸۹)، بررسی رابطه بین فلسفه اخلاق فردی فروشندگان و فرایند تصمیم گیری اخلاقی آنها، مطالعات مدیریت بهبود و تحول، ش ۶۳، ص ۲۷-۶۲.
۵. ایران دوست، خدیجه، (۱۳۹۴)، توسعه فرهنگی در ورزش با رویکرد اخلاق پاک، معنوی و معرفتی، اولین همایش ملی دستاوردهای نوین تربیت بدنی و ورزش، چابهار، دانشگاه بین المللی چابهار
۶. چلبی، مسعود (۱۳۹۲) جامعه شناسی نظم، تهران: نشر نی.
۷. حجازی موعاری، الهه. (۱۳۷۸). اخلاق در مدارس، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
۸. حسین پور، نسرين، (۱۳۹۴)، بررسی رابطه پرخاشگری والدین و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مقطع ابتدایی، اولین کنفرانس بین المللی مدیریت، اقتصاد، حسابداری و علوم تربیتی، ساری، شرکت علمی پژوهشی و مشاوره‌ای آینده ساز، دانشگاه پیام نور نکا